

1 Een verkoopster in hart en nieren

Als men in de TBS zegt: 'dit is freudiaans' dan bedoelt men: 'dit wordt bij ons niet meer gedaan', tenminste zo zag ik het onlangs gebruikt worden op de televisie. Ik ben uit de tijd dat men nog in Freud geloofde, alleen was ik iemand die er niet aan mee wilde doen. Er waren in de TBS waar ik werkte gelukkig ook andere therapieën dan de freudiaanse, die gaandeweg betere recidive-cijfers vertoonden, en daarom is Freud nu zo ongeveer voor 'fout' gaan gelden. Maar waarom hij fout is, en tot waartoe goed, en waarmee precies, dat is daarmee niet aangetoond. Er was naar mijn idee veel meer vermeend freudiaans dan echt freudiaans, wat de boel helemaal onoverzichtelijk maakt met recidive-cijfers. Mijn verhaal, over de fouten van Freud en de fouten met Freud, is een beetje het serveren van mosterd na de maaltijd. Freud wordt denk ik nog maar erg weinig gebruikt, wat niet wegneemt dat er altijd van die enthousiastelingen zijn, die hem van zolder willen halen. Voor diegenen die daar om de een of andere reden erg veel zin in hebben, om dat te doen in de TBS, is dit boek geschreven. De creatieve therapie op een TBS is volgens mij de afdeling die het meeste riskeert dat Sigmund Freud ervoor van zolder wordt gehaald.

Ik ben een schrijfster die mijn lezers verplicht hun fantasie te laten werken. Ik ben nu teruggekeerd in de TBS, maar niet in mijn oude gedaante als creatief therapeute. Ik sta er nu virtueel, maar toch goed voorstelbaar. Vrij onherkenbaar treft u mij aan, zo schat ik in. Ik zie eruit als een door de wol geverfde verkoopster, een die speciale brillen aan de man wil brengen in de TBS, waaronder er zich hele dure bevinden. TBS-brillen die allemaal verschillende fouten van Freud kunnen zien. Ik ben incognito, ben redelijk geconserveerd, en heb me niet te opvallend opgemaakt. Ik heb me aangekleed als een vrij chique verkoopster en draag een donkerblauw pakje direct uit de winkel. Ik weet precies wat ik in zo'n geval moet dragen, want het verkopen zit me een beetje in het bloed.

Dat is eigenlijk geen wonder. Ik heb het overgeërfd, want mijn moeder was vroeger een tijd lang verkoopster in een winkel. Als jong meisje begon ze met een kantoorbaantje, maar daarna werkte ze een tijd in een winkel met linnengoed. Toen ik op de lagere en de middelbare school zat werkte ze

alleen op donderdag in een winkel voor kerkbenodigdheden. Dat spul gaat net als mijn brillen ook van goedkoop naar heel duur. Nadat ik voor de driejarige MMS en mijn vierjarige HBO lerarenopleiding geslaagd was, om teken- en stofversier-lerares te kunnen worden, toen ging zij full-time als een eenvoudige administratrice op een grote school werken, maar thuis moest alles netjes op de planken blijven staan, precies zoals in een winkel. Het linnengoed, daar had ik gelukkig niets mee te maken, maar de geglazuurde bloemetjes van de borden, die moesten bijvoorbeeld recht op elkaar liggen op hun stapel. Zoiets kun je alleen maar in een winkel verzinnen. Om dol van te worden. Het zat er te veel in, in haar, het verkoopbloed. Juwelen, daar moest ze niet veel van hebben. Het goud stond overal, maar het mocht in zo'n winkel niet te opvallend aan je hangen. Dat is niet chique, maar dat had ze wel van thuis meegekregen.

Mijn moeders vader had een soort directiefunctie in een psychiatrisch gesticht in Medemblik, waar bij ons thuis de afgedankte teilen nog van in de kelder stonden. Hij was eigenlijk bij zijn eerste aanstelling een hoofdverpleger, die na zijn diensttijd, waarin hij opgeklommen was, in zijn burgerfunctie eveneens omhoog ging. Meer geselecteerd op zijn leiderschapskwaliteiten dan op zijn therapeutische kwaliteiten, neem ik aan. De patiënten werden als ze moeilijk deden in koud water gedonderd en mijn opa bracht soms een moordenaar mee naar huis, om aardappelen te schillen en met de kinderen des huizes te spelen, waaronder mijn moeder.

Daar kon ze smakelijk over vertellen. Hoe deze moordenaar eenzame opsluiting had gekregen. Hoe mijn opa medelijden met hem had, omdat hij bijna niet meer kon praten, ja, omdat hij vreselijk gemarteld was. Hoe ze hem toch kon verstaan. Als kind hoorde ik zulke meeslepende verhalen graag. Ik kan me er echter naar mijn gevoel niet op beroepen dat door die koudwatertherapieën van mijn opa, met al die levensgrote zinken teilen, het enigszins softere TBS-therapie-schap in mijn bloed moet zijn gaan zitten. Ik ben er persoonlijk nooit ingegooid, in zulke teilen, al ben ik opgegroeid met de aardappelen die erin bewaard werden. Mijn geestelijke voer bestond uit de oude meisjesboeken van mijn moeder, die erin bewaard werden. Van alles werd erin bewaard: wortelen, witlof, bloembollen; behalve koud water. Dat kwam bij ons gewoon uit de kraan.

Mijn andere opa was bijna zijn hele leven chef van een wolverterij in een wollenstoffen-fabriek in Tilburg. Als je het combineert lijkt het alsof ik me op bekend terrein begaf, als creatief therapeute in de TBS, hoewel er

weinig soft in te bespeuren is. Bij mijn sollicitatie was ik me hier niet van bewust. Laat ik het voor mijn bloed voorlopig maar op een verkoopster houden in de TBS. Ik ging tenslotte in mijn jeugd het meeste met mijn moeder om. Ik verkoop nu in dit boek virtueel hele dure en hele goedkope TBS-brillen en ik heb mijn koopwaar zelf gefabriceerd of opgeduikeld en zelf gefinancierd. Mijn moeders winkelbaas, die van de kerkbenodigdheden, was een overduidelijke homoseksueel, waar je al over uitgleed zodra je bij hem de deurmat overheen was, zodat mijn vader natuurlijk minder bezwaar kon maken dat ze buitenshuis wilde werken. Bovendien kwam zijn homo-voorkomen de omzet aan de pastoors ten goede. Als er een dure aankoop gedaan moest worden, zoals een gouden monstrans uit een afgesloten vitrine, dan moest ze de eigenaar gaan halen die achter in het pand bezig was de scepter te zwaaien over een atelier, waar kazuifels werden geborduurd en waar witte handschoentjes werden gehaakt van naaigaren. Er werden ook allerlei witte kleden met kanten randen gemaakt, voor over het altaar. Haar baas hield de sleuteltjes van de dure vitrines zorgvuldig in zijn zak.

Er was voor mijn moeder van stilzitten en op de klanten wachten geen sprake. Daar was hij te economisch voor, waar mijn moeder alleen maar de logica van inzag, want daar voelde ze zich onmisbaar door worden. Ze mopte de winkel snel aan voor hij open ging, met een schort over haar goede goed; ze weekte zilveren koffielepeltjes met mini-kerken op het handvat, door ze in de Haggerty te gooien, die ze al opwrijvend afdroogde als er even geen klanten waren; ze zette koffie voor de pastoors als die even op de eigenaar moesten wachten, en kreeg het voor elkaar om voor de winkelier te koken ook nog, als de winkel om twaalf uur sloot. Natuurlijk weer met dat bij het dweilen gebruikte schort voor, over haar goede winkelgoed.

Over haar kookkunst schepte ze thuis altijd op als ik haar eten tegen heug en meug weg zat te werken. Dat was altijd tegen een kritiek punt aan dat ik het weigerde verder op te eten. Vol overtuiging vertelde ze dan aan mijn vader dat haar baas haar alle complimenten had gegeven over haar kookkunst, met de bedoeling dat ik dat hoorde. Ze speelde het over de band ook nog. In de kliniek noemden ze zoiets borderline gedrag; als je anderen bewerkt om je eigen fouten te verdoezelen en voor elkaar te krijgen wat je wilt. Een TBS-patiënt die borderliner is kan het zo erg maken dat hij levensbedreigend is naar de verkeerde personen, om diegenen te treffen wie

die personen aan het hart gaan, maar zo erg was mijn moeder helemaal niet. Gelukkig maar, en bovendien, dat is geen lectuur van Freud. Borderliner zijn, dat is DSM-lectuur. Zeg maar de moderne bijbel van de persoonlijkheidsstoornissen. Ze wilde gewoon mijn vader meekrijgen. En ze wou van de frustratie af van het kruisbureau, dat mijn bovenarmen altijd te dun vond. Want na zo'n bezoek aan dat bureau, dan waren de karbonaden thuis op zijn ergst.

De spruitjes waren altijd pap en het stooflapje ernaast leek meer een zwartgeblakerde schoenzool. In haar ogen was dat stoofvlees dan gebraden met een lekker knapperig korstje. Als de karbonaden een te dikke vette sjiebel-rand hadden, dan wist ze dat goed te praten, waar mijn vader natuurlijk weer bij zat, omdat volgens haar mijn vader hard moest werken en goed wat vet nodig had. Ze bakte het vet uit waar het in had moeten zitten en ze bakte het vet niet uit, waar het eruit had moeten gaan. Ze had huishoudschool moeten doen in plaats van een driejarige mulo met type-diploma. Ze bakte er al met al niks van, maar ze had altijd een goed excuus voor eten dat ik niet weg kreeg. Ik trapte alleen niet zo snel in haar mooie praatjes als haar klanten. Ik ruik een te goede verkoper namelijk al op tien kilometer afstand.

Ik had dus een geëmancipeerde moeder nog voor de geëmancipeerde tijd, die het belangrijk vond dat haar dochter studeerde. Freud zou zijn vingers hierbij hebben afgelikt, net zoals mijn moeders baas dat deed op donderdag tussen de middag. Want zo zie je maar dat je leven verschillende wendingen kan nemen door onverwachte min of meer puur toevallige homoseksuele invloeden, met allemaal 'Kindheitserinnerungen', een Freudiaanse term voor herinneringen uit je kindertijd, die daar omheen hangen, waar een TBS-kliniek geen flauw benul van heeft. Als ik Leonardo da Vinci was geweest, had Freud wel raad met me geweten om me te kunnen ontslaan, in tegenstelling tot de TBS kliniek, waar ik werkte. Freud lukt het namelijk om altijd gelijk te krijgen met iemand geestelijk ziek te verklaren en daar had hij een handige truc voor bedacht. Waterdicht. Zo kwamen zijn centjes namelijk altijd binnen, onderbouwd door schijnbaar waarheidsgetrouwe theorieën, die erop neerkwamen dat, indien een patiënt géén echt seksueel trauma mee had gemaakt; dan had hij het symbolisch toch meegemaakt, en dat zie je volgens hem aan de traumatische herinneringen, die fantasie moeten zijn geweest uit zijn jeugd. Althans dat

ziet hij niet eens, klip en klaar want zo slim was hij wel. Hij suggereert het, omdat je ervan uit moet gaan dat hij het over de oorzaken heeft van mentale ziektes(1). Waar anders zouden zijn verdacht makende opmerkingen over kunstenaars zoals Leonardo da Vinci moeten gaan, nietwaar?

Dit trauma van mij had een TBS-kliniek met het grootste gemak kunnen halen uit de verbeterende opmerkingen van mijn moeder als ik de borden had afgedroogd, maar de bloemetjes niet op elkaar geplaatst had. Ik ben zodoende zwaar homoseksueel gefrustreerd gedurende geheel mijn jeugd, op indirecte wijze, maar dat geeft niet. Gefrustreerd is gefrustreerd; daar kan geen psycholoog omheen. Allemaal omdat mijn moeder geleerd was bordjes die bedoeld waren voor aan de muur, waar de Heilige Maagd Maria of zo suikerzoet op was afgebeeld, recht op elkaar te leggen op het stapeltje. Daar was ze obsessief in. Misschien wel compulsief, dat laat ik aan de specialisten over. Ik bedoel, zij noemde haar werk haar hobby. Haar huishouden leek tip top in orde als je binnen kwam, het straalde zelfs een zekere chique uit, want haar baas was ook nog eens dol op antiek. Daarvoor wist hij allerlei goedkope adressen, zoals vrachtwagens die uit Engeland kwamen, die mijn moeder in haar vrije tijd afging, tenminste als ze tijd over had, want het handschoentjes haken van naaigaren had ze daar ook al afgekeken. Borduursels voor op het altaar, daarvan nam ze de technieken over voor bij ons op tafel, waar ze een plastic doorzichtig zeiltje overheen legde om vanaf te eten als er geen bezoek kwam. Zilveren lepeltjes met apostelen erop kwamen tegen inkoopsprijs bij ons binnen en een op dezelfde manier aangekocht zilveren roomstelletje werd op het dressoir gezet. Zij dacht er één en al voordeel van te hebben. Ondertussen ging het huishouden niet verder dan wat die homo en consorten haar geleerd hadden, behalve dat ze de administratie bijhield van al haar boodschappen, in een schriftje, met het saldo netjes eronder opgeschreven. Ze kon met geld omgaan als de beste. Precies zoals ze het op die mulo geleerd had.

Dit alles hadden mijn TBS-collega's aan kunnen grijpen om me weg te krijgen als creatief therapeute; ja, een fluitje van een cent was het geweest, maar helaas, ze dachten dat ze het alleen konden met de theorieën die Freud in Wenen had opgeduikeld, in het begin van zijn loopbaan, toen hij de kunst er nog niet bij betrok. Ze zochten een echt trauma, als oorzaak van een geestelijke ziekte, maar dat was niet eens nodig. Misschien voelden ze wel aan hun water dat ze met dit verhaal niet bij de rechter of het bestuur aan

hoefden te komen, ook al was het te halen uit de manier van werken van Freud; wie zal het zeggen? Daar konden ze alleen naar elkaar mee uit de voeten, maar er hogerop mee komen bij de rechterlijke macht is een ander verhaal. Ik was natuurlijk de laatste die hen op dat idee bracht.

Ik gniffelde in mijn vuistje, want ik kreeg het gevoel sterker dan hen te zijn zolang ze me niet weg gekregen hadden. Ik voelde me een stiekem onderdeel worden van een leuk vrijetijdsspel voor de kliniek-collega's, diegenen die van psychologisch puzzelen hielden. Gevoelsmatig had ik een aantrek-afstoot-relatie met ze, waar ze geen idee van hadden. Ik fantaseerde dat ze altijd met me bezig waren, met hoe of ze me weg konden krijgen en voelde me er belangrijk door worden; een mooie compensatie voor de rest van de gevoelens die ze me gaven. Daarvoor zag ik ze in mijn fantasie met zijn allen met samen-gebogen hoofden om een rond tafeltje zitten, zich buigend over mijn persoonlijkheid, met hun bijbel, DSM IV uit 1993 naast zich op tafel, waar de persoonlijkheidsstoornissen in stonden. Ik heb al die stoornissen best wel, namelijk alleen maar als ik er zelf zin in heb, en dat geeft ze op het eerste gezicht veel, maar op het tweede gezicht te weinig houvast. Ik beantwoord aan geen van die gevallen, want de oplossing voor mij was van veel oudere datum; ja, die lag bij Freuds literatuur honderd jaar eerder, uit 1885 of ietsje erna. Dat gaf me een soort overwinningsgevoel als ik er door de gangen liep. Als een mol die weet dat er op hem gejaagd wordt, maar die het stiekem een leuke sport vindt om ze allemaal te slim af te zijn, omdat zijn fantasie met hun frustratie dat dit hen niet lukt, gemakkelijk bij hem op de loop gaat. Als ik eerlijk ben had ik soms de neiging om ze stiekem uit te dagen. Als een mol die vlaggetjes heeft met een persoonlijkheidsstoornis erop, waarvan hij er een soms uit zijn molshoop omhoog steekt, om vervolgens bij de volgende hoop een ander vlaggetje te gebruiken.

Freud had altijd gelijk. Een symbool maakt namelijk van het één iets anders in de fantasie van Freud. Het is het geestelijke toverstafje van de tovenaar van Oz. En als een herinnering uit de jeugd komt, zelfs al is het geen echte herinnering, omdat het niet waar kan zijn, onmogelijk, en dus een fantasie; in dat geval maakt Freud daarvan ook al een seksueel symbool. Met hetzelfde toverstafje. Kwestie van zeggen dat het zo is en dan is het voortaan zo. Want daar gaf hij geen methode voor. Het is Freud die het symbool bepaalt, en niet de beeld-traditie, die honderden jaren oud is, hetgeen normaal zou zijn geweest in onze toenmalige cultuur. Dat weet ik te

verdedigen nu ik kunstgeschiedenis gestudeerd heb. Hele colleges worden er gegeven over hoe een bepaald symbool is ontstaan. Twee college-uren praten om de geschiedenis van een symbool aan te geven, terwijl er minstens vijftig dia's voor je neus worden gehouden, van jaren voor Christus tot bijna in het jaar tweeduizend, en dan krijg je ineens Freud. Freud doet het zo maar eventjes, ja, uit de lucht gegrepen.

Toen ik in de TBS werkte en nog geen kunstgeschiedenis studeerde wist ik dat het niet deugde, die symboliek van Freud, maar de goede uitleg ontbrak me, precies zoals ik aanvoelde dat een korst om een stooflap heen, zodat er niets zachts overblijft niet deugde. Meer dan het uit de lucht te grijpen hoef je bij Freud niet te doen om iets tot een symbool te maken. Eenvoudiger kan niet. Het gebruik van symboliek, tenminste zoals Freud het doet, is het toverstafje van de psychologie, dat ze gekregen hebben van Freud om altijd geld te verdienen. Probleem opgelost. Dat probleem tenminste. Het enige wat hij aan de weet moet zien te komen is de jeugd van de patiënt, en dat komt vanzelf met Freuds psychoanalyse. Zichtbaar gestoord gedrag dat had hij al, doordat zijn patiënten neurotisch waren in plaats van psychopatisch. Dus dat probleem had hij ook niet, net als in de TBS, waar we dat niet kunnen zien. In de TBS zit het gestoorde gedrag hem in de aard van het delict.

Bij een TBS'er moeten we iets anders bewijzen als creatief therapeut dan in de gewone psychiatrie. We weten al dat de patiënt geestelijk ziek is door de aard van zijn delict en tja, door de trauma's die hij heeft meegemaakt zit hij in de TBS, dus dat hoeven we niet te achterhalen, of te bewijzen, niet eens op Freuds manier. Ook niet op de creatieve therapie. Leuk als een psychiater dit zou gaan doen, met behulp van dia's in de toneelzaal van een TBS-kliniek, maar als creatief therapeut hebben we er niets aan. Het is bekende stof, waardoor hij er in zit en wij creatief therapeuten moeten de onbekende stof achterhalen. We hebben als creatief therapeut een heel ander doel dan hij. Wij zouden het ook om moeten kunnen keren, want dat willen we in de TBS: Freuds mogelijkheid om een patiënt ziek te kunnen verklaren gebruiken ook nog eens gebruiken om hem beter te verklaren. Want om de patiënt altijd ziek blijven te verklaren dat maakt de aldaar zittende psychotherapeuten ongeloofwaardig in plaats van geloofwaardig, zoals het was in Freuds situatie. En tja, die laatste optie geeft Freud niet.

Ik vraag me dan ook af of er enig creatief therapeut te vinden is, in de

TBS, die klip en klaar patiënten beter verklaarde op grond van wat zijn patiënt maakte. Toch werden er patiënten buiten gelaten, terwijl ze tegelijkertijd vonden dat de creatieve therapie een controlemiddel was, om te zien of de patiënt nog ziek was, wat in principe betekent: wellicht beter. Ze dachten dat creatieve therapie, mits non verbaal gegeven, een freudiaans controlemiddel was op het ontstaan van recidieven. Een controlemiddel dat maar één kant op werkt is geen controlemiddel. Dat is een vast-zet-middel. Dat kan ik nu zeggen, omdat ik daar nu pas opkom. Aldaar werkende zat ik er middenin. Ik was een creatief therapeut die het ontkende, om Freud voor controlemiddel te kunnen gebruiken. Want je voelt aan je water dat dit niet kan kloppen ook al geeft zo'n psychiater nog zulke mooie praatjes bij zijn dia's. Als hij dat met iedere patiënt moest doen, aan de hand van patiënten-kunst, dan kwam hij er ook niet mee klaar. Kortom, Freuds verhaal is te mooi, om ermee te doen wat de TBS zou willen.

Hoe dat kan, dat er toch patiënten met grote regelmaat uit gingen in mijn tijd, uitgaande van een sluitend ziek-verklarend systeem ter observatie, zou voor iedereen een groot raadsel moeten zijn. Een raadsel dat een kliniek op kan lossen, voor zichzelf, met behulp van mijn brillen. In één ervan zit een test om uit te vinden waar mijn oud-collega's dan wél van uitgingen, ook al beweerden ze dat het anders was. Bij hen was de wens dat de afdeling creatieve therapie dit deed te veel de vader van de gedachte, iets wat hoop ik in de loop van dit boek veel duidelijker zal worden. Er was alleen maar verschil in de creatief therapeuten die ervoor uitkwamen dat ze dit niet konden controleren en creatief therapeuten die dat niet deden.

Er was een psychologie-bibliotheek over psychologie tot onze beschikking in de TBS, waarbij er verondersteld werd dat we onze methodes voor creatieve therapie daarvandaan haalden. De creatieve therapie in het algemeen was niet meer dan een therapie in een soort experimenteel stadium, iets wat naar mijn idee bekend was bij de directie, tenminste de directie die er was toen ik er kwam te werken, maar een stadium dat intercollegiaal naar mijn idee niet zo bekend was en daarom in de wandelgangen als een persoonlijk manco werd opgevat. Achter je rug, natuurlijk, met roddels van incompetentie, met oorzaken die er niets mee te maken hebben; ja, die niet mis zijn. Je verzuipt tussen de wal en het schip, in een grote organisatie, part time werkend met dit soort dingen, hetgeen mij denk ik overkomen is. Ik haal ze straks in het volgende hoofdstuk uit hun doosjes, mijn brillen die de fouten van Freud kunnen zien, zoals mijn moeder

de rozenkransen demonstreerde aan haar klanten.

Ze zullen me niet herkennen, ouder geworden en in dit bijdetijdse chique winkelpakje gestoken, zonder verf- of gipsvlekken op mijn kleren, maar des te beter, want ik had in de TBS een slechte naam. Niet dat men dat tegen me zei, nee, zo beleefd was men wel. Dat lag subtieler. Kwestie van niet erbij horen. En een kwestie van ik, die daar niet goed mee om wist te gaan op een fatsoenlijke manier. Het overkwam me alsmaar te veel, net zoals het hen overkwam. Er bestonden in de TBS geen procedures voor zoiets als fouten in de leer, waar zij sterk in geloofden, die je in de praktijk tegenkwam, om die op te lossen. Die open mind was er toen niet voor creatief therapeuten. Waarschijnlijk een kwestie van hiërarchie. Dit is een probleem dat niet op te lossen is met een uurtje praten, zelfs niet met een dag praten, dat moge in de loop van dit boek wel duidelijk worden. Het is niet op te lossen door een gewone psycholoog noch door een gewone creatief therapeut. Als je de fouten van Freud eruit hebt, dan heb je een luchtledige, dat opgevuld moet worden, wat je ook niet met een dagje praten oplost. Vooral kan een psycholoog dat niet met een vak dat hij niet geleerd heeft. Je kunt een TBS-kliniek niet met niks opzadelen, als het om een controlemiddel gaat. Het is dus een levensgroot probleem, de fouten van Freud, zonder dit misschien in de gaten te hebben. Het is een kwestie van die zaken vangen én oplossen, én alles onderbouwen, anders wordt er toch naar het oude teruggegrepen. Ik was omdat dat niet gebeurd was een soort vloekster in een toen nog zeer gelovige kerk, want ik leed aan het syndroom van Gilles de la Freudette. Ja, zo noem ik het maar even.

Ik ben dat syndroom alleen maar tegengekomen op landelijke congressen voor creatieve therapie in het TBS-wezen, en bij de ervaren collega creatief therapeut die er al was toen ik aangenomen werd, totdat ik kunstgeschiedenis studeerde op de universiteit tijdens dit part time werk als creatief therapeute. Daar leed iedereen eraan, aan het niet geloven in Freud. We kregen er zelfs les in om eraan te gaan lijden, mocht het nog niet zo zijn, want ze zagen het als een gezond iets voor kunsthistorici, dat je van Freuds fouten afwist. Ik leed er toch ietsje anders aan dan zij, moet ik zeggen. Ik vond het mijne juist, met redenen die hun redenen omver zouden stoten in plaats van uitbreiden, maar wel met hetzelfde resultaat: dat Sigmund Freud niet deugt. Op de universiteit heb ik er nooit mijn mond over open gedaan.

Eerst mijn studie maar eens afmaken. Die was eigenlijk fulltime, terwijl ik halve dagen werkte op de TBS en ook nog een gezin had. Ze zouden moeten opdoeken, vreesde ik toen. Dat gevoel is nu, vele jaren later beter bijgetrokken. Achteraf gezien en alles op een rijtje gezet valt het ook wel weer mee, want er is tegenwoordig weinig Freud wat de klok slaat, op beide fronten, de psychologie en de kunstgeschiedenis. Er zit nogal een groot verschil tussen mij, kunsthistorici en psychologen, waar ik nu wel mijn mond over open ga doen. Er ging erg veel voor freudiaans door dat helemaal niet freudiaans was. Zo'n 99%. Er was veel freudiaans volgens de volksmond, dat net zo goed rondwaarde in wetenschappelijke kringen, dus dat maakt de boel veel ingewikkelder dan men denkt.

Vrij ongevaarlijk was mijn Giles de la Freudette-syndroom, maar het werd enorm als storend ervaren tussen diep gelovige aanhangers van Freud en ik denk als hoogst gevaarlijk door mijn nieuwe collega, ook een creatief therapeut beeldend vormen, maar dat kwam denk ik niet door hemzelf. Het is een syndroom waar namelijk iedere creatief therapeut in de TBS aan gaat lijden onder de voorwaarde dat hij het moeilijke Duits van Freud weet te lezen. Het hangt af van de precieze dwang van de TBS-kliniek om hem dat te laten doen. Ik las Freud uit mezelf, want het ergerlijke daarbij is, dat je daar als creatief therapeut min of meer toe gedwongen wordt, omdat de wens ontstaat bij psychologen om Freud in de TBS te gebruiken, veelbelovend zelfs, om delict-gevaar te kunnen onderscheppen, hetgeen gemakkelijk ontstaat indien men een veel te oppervlakkige blik werpt op Freuds literatuur. Mijn nieuwe directe collega creatief therapeut deed het niet. Hij was tegen boeken, tenminste tegen boeken waar ik over begon. Hij was tegen alles waar ik maar over begon, met het gevolg dat andere collega's hem meer zagen zitten dan mij. Volgens mij hadden ze hem die kant op bewerkt, nog voor hij een stap in de kliniek gezet had, maar dat denk ik nu, want daar wijst zijn voor mij toen onverklaarbare en botte gedrag op, voor een man die verder naar anderen toe vrij meegaand was, nu ik het allemaal heb opgeschreven en alles beter kan overzien. Ja, ook weer achteraf.

Bovendien is er iets anders aan de hand. De wereld die Freud schetst, als een automatische waarheid, die heeft te veel een kunstmatig karakter. Overall. In bed, in het museum voor moderne kunst, op de kunstacademies, op de opleidingen voor creatieve therapie en in het TBS-atelier. Een waarheid zou er vanzelf moeten zijn. Er is iets zwaar mis mee als dat aangebracht moet worden. Dat voel je meteen aan, tenminste als je iets van Freud

gelezen hebt. Dit ligt eveneens niet eenvoudig. Kortom, ik ben hier nu denkbeeldig als brillen-verkoopster in de TBS, die ze nu als minder gevaarlijk voor het goede geloof zouden kunnen zien, omdat er steeds sterker aan Freuds waarheden getwijfeld wordt, vanwege recidive-cijfers die de resultaten van freudiaanse therapieën konden zien, zelfs op het laatst toen ik er nog werkte, dus ook in psychologische kringen. Het gaat hem dus meer om het hoe en wat, dan om het dat, met de verkoop van mijn brillen.

Trouwens, ik heb mijn broer helemaal mee. Hij is een politie-inspecteur in ruste die er niet aan moet denken dat hij vroeger met een tekeningetje van een verdachte bij zijn korpschef aan hoefde te komen, om te bewijzen dat die schuldig was. Daar moest je op een bureau in de Warmoesstraat niet mee aankomen. Ze zouden zich kapot hebben gelachen en hem compleet voor gek hebben verklaard.

Noten:

1. "The Standard Edition of the Complete Works of Sigmund Freud", volume XI , 1910,p. 93. Waarin lezingen staan die Sigmund Freud heeft gegeven sinds 1885, toen hij aangesteld was als lector op de universiteit te Wenen. Deze lezing heet "Leonardo Da Vinci and a memory of his childhood". Op pagina 93 beschrijft hij zo'n kindertijd-herinnering van Leonardo da Vinci. Het gaat erom dat Leonardo zich herinnert dat een gier zijn staart in zijn mond stopte, hetgeen volgens Freud nooit waar kon zijn geweest, dus was het volgens Freud een herinnering aan een fantasie uit Leonardo's jeugd, die, en nu komt het: -volgens hem- aan zou moeten sluiten op de seksuele beleving van een kind. Ik zie daar niets seksueels in, dus iets prettig opwindends, in een gierenstaart in de mond, eerder een nachtmerrie. Dit is dus een zo'n uit de lucht gegrepen bewering, van een seksueel symbool, gegeven na allemaal echte feiten van Leonardo da Vinci. Het is te geforceerd in de seksuele richting, naar mijn idee bedoeld om een bepaalde algemene theorie van hemzelf te kunnen ondersteunen in een later stadium. Daarvoor forceert hij ofwel de jeugd naar de seksualiteit, ofwel de seksualiteit naar de jeugd, waar het eigenlijk niet in zit. Om die twee bij elkaar te krijgen.

mijn tante

ik heb ook nog
een ordinaire tante
als je haar ziet dan
kun je er niet omheen
dan denk je
nou,
dié weet van wanten
haar wenkbrauwen zijn geveerd
in donkerblauwe bogen
hetgeen een tamelijk
onnatuurlijke
touch geeft
aan
haar licht-
blauwe ogen
daarnaast heeft ze
haar lippen bijgewerkt
in de vorm van felrood hartje
waarmee ze tegen iedereen wil zeggen
man, ik weet beter dan jij wat jij wilt
kom maar op als jij dat durft, Ja, ik tart je
ze zet je flink op
je nummer
en rijdt
rondjes
in een
Hummer
dat vindt ze
o zo chique
ze
zoekt
altijd publiek